

Kennis deugt, leren loont

*Wat universitaire lerarenopleidingen kunnen bijdragen
aan de ontwikkeling van de kenniseconomie*

Sectorplan 2005-2010

INTERDISCIPLINAIRE
COMMISSIE LERARENOPLEIDINGEN (ICL)

ICL/VSNU

VSNU, Lange Houtstraat 2, Postbus 13739, 2501 ES Den Haag

Kennis deugt, leren loont

Sectorplan 2005-2010 universitaire lerarenopleiding

Samenvatting van de inhoud.....	2
1 Inleiding	3
2 Nederland als kenniseconomie	3
3 Probleemstelling.....	4
4 Wat Ulo's doen: de complete kenniscyclus.....	5
4.1 Wat doen ulo's om de instroom aan leraren te vergroten?.....	5
4.2 Wat doen ulo's om nieuwe leraren te professionaliseren en ze voor het onderwijs te behouden?	6
4.3 Wat doen ulo's om kennis over leren, onderwijzen en opleiden te genereren en verspreiden?	7
4.4 Welke bedrijfsmatige ontwikkeling hebben de ulo's de afgelopen jaren doorgemaakt? ..	7
5 Wat te doen in de periode 2005-2010	8
5.1 Wat de ulo's kunnen doen.....	8
(1) SAMEN OPLEIDEN EN INNOVEREN: BIJDRAGEN AAN PERMANENTE PROFESSIONALISERING	8
(2) EEN ONDERZOEKSMATER	9
(3) EEN MASTER IN DE OPLEIDINGSKUNDE	10
5.2 Wat de minister van OCenW kan doen.....	10
Informatie	11

SAMENVATTING VAN DE INHOUD

Het gaat goed met de ulo's. De laatste visitatiecommissie was positief over opleiding en onderzoek. De afspraken gemaakt in het *ulo-convenant* over de toename van de studentenaantallen zijn nagenoeg gehaald. De ulo's leveren inmiddels ruim twintig procent van de nieuwe leraren in het voortgezet onderwijs. Onderzoek onder schoolleiders laat zien dat zij zeer te spreken zijn over de kwaliteit van deze nieuwe collega's.

De ulo's delen niettemin de zorgen over het leraarstekort en de borging van kwaliteit van nieuwe en zittende leraren, en willen bijdragen aan het aanpakken van deze problemen. In dit plan geven zij aan welke rol zij kunnen spelen bij het beantwoorden van de volgende vragen:

- Hoe komen we aan meer leraren - in het bijzonder: aan leraren die leerlingen kunnen laten zien dat kennisontwikkeling spannend en zinvol is?
- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat deze leraren in het onderwijs blijven en dat ze hun vakkennis blijven ontwikkelen?
- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat kennis over leren, onderwijzen en opleiden doorlopend ontwikkeld kan blijven worden?

Naast het met scholen (en hbo-lerarenopleidingen) verder ontwikkelen van flexibele opleidingspaden voor onbevoegde leraren is het noodzakelijk om (nieuwe) leraren in de gelegenheid te stellen zich blijvend te ontwikkelen op het gebied van de onderwijskunde, pedagogiek en (vak)didactiek.

De huidige regionale samenwerkingsverbanden kunnen daarvoor worden uitgebouwd door de positie van onderzoek en schoolvakontwikkeling, als kern van de duurzame ontwikkeling, te versterken. Scholen moeten niet alleen mee opleiden, maar ook mee ontwikkelen en onderzoeken. Dit zal een aanzienlijke versterking van de educatieve infrastructuur vormen.

De ulo's maken zich sterk voor drie grote projecten, die onderling samenhangen en elkaar versterken: (1) het versterken van de opleidingsdidactiek en –expertise in het kader van permanente educatie, (2) het opbouwen van een kennisbasis voor vakdidactisch handelen, ontwerpen en onderzoeken, ten behoeve van de initiële opleiding en voortgezette professionalisering, en (3) het opzetten van een landelijk aangeboden onderzoeksmaster (inclusief een onderwijsbevoegdheid), die de basis vormt voor nieuwe kennisproductie rondom de kernvraag hoe leerlingen tot spannend en zinvolle kennisontwikkeling te brengen zijn. In al deze drie projecten speelt het vraagstuk van digitaal onderwijs, en daarmee de samenwerking met de DU/Surf en de OU/Ruud de Moorcentrum.

1 INLEIDING

In deze notitie geven de universitaire lerarenopleidingen aan hoe zij gezamenlijk willen bijdragen aan de kwaliteit van het voortgezet onderwijs. De ulo's willen hun expertise in het opleiden en nascholen van leraren bundelen en inzetten voor de uitbouw van sectorbrede netwerken waarin scholen en opleidingen samen werken aan een grotere instroom in het leraarsberoep en aan verdere bekwaming van zittende leraren, zowel in het eerste- als in het tweedegraadsgebied. Ook willen zij krachten bundelen om te komen tot meer opleidingsdidactisch en schoolvakdidactisch onderzoek.

Het sectorplan dient als richtsnoer voor de nabije toekomst van de ulo's. Als vertrekpunt gelden het meest recente visitatierapport van de ulo's en de ervaringen met het *ulo-convenant* dat eind 2005 afloopt.

In deze notitie verkennen we eerst de problemen rond de kwaliteit en kwantiteit van leraren in het voortgezet onderwijs. Vervolgens bespreken we wat de ulo's als sector aan de oplossing van dit maatschappelijk probleem tot aan 2010 kunnen bijdragen. Uitbouw van de aanwezige ulo-expertise staat daarbij centraal. De ulo bevat immers de hele cyclus van kennisontwikkeling rondom opleiden en schoolvakdidactiek, variërend van opleiden en nascholen op maat met scholen in de regio, via toegepaste kennisontwikkeling, tot aan fundamenteel onderzoek.

2 NEDERLAND ALS KENNISECONOMIE

Kennis is de basis voor de Nederlandse economie. Hoog opgeleide kenniswerkers schragen die economie. Maar meer en meer geldt ook voor het middenkader en het lagere kader dat kennis een belangrijke factor is in de zelfstandige uitoefening van het beroep. In de Europese context is Nederland van oudsher een kennisland waarin de waarde van kennis diep geworteld is: kennis als deugd¹. Er is hier altijd veel waarde gehecht aan goede onderwijsvoorzieningen, goed onderwijs, goed opgeleide leraren, goede leerresultaten.

Deze kenniscultuur staat onder druk. De belangstelling voor bètavakken en de talenopleidingen loopt terug. In de bètavakken is een tekort aan Nederlandse promovendi; werving onder buitenlanders is succesvol, maar velen vertrekken na de promotie naar het eigen land, en dragen zo niet bij aan de ontwikkelingen in Nederland. Scholieren in het voortgezet onderwijs zijn weinig gemotiveerd voor onderwijs, een ontwikkeling waar de invoering van het 'studiehuis' (nog) geen ommekeer in heeft weten te bewerkstelligen. In het vmbo is de uitval relatief hoog. Alternatieve onderwijsvormen – soms spraakmakend, zoals de aanpak op de Iederwijs-scholen – lijken veld te winnen.

¹ 'Door kennis tot deugd' is in 2006 en 2007 een van de twee onderwerpen van het centraal examen geschiedenis in havo en vwo : *Van kind tot burger. Volksopvoeding via het onderwijs in Nederland, 1780-1920.*

De dragers en *mediators* van die kennis zijn leraren in basis-, voortgezet en hoger onderwijs. Zij zijn het die leerlingen kunnen laten ervaren dat kennisontwikkeling spannend en zinvol is. Zij kunnen inspireren tot leren. Ze kunnen dat door een uitgebreide en diepgaande vakkennis te paren aan grondige, actuele didactische en pedagogische kennis - en dus door te blijven investeren in hun eigen kennisontwikkeling. Wat de ulo's betreft betekent investeren in de kennis-economie dan ook op de eerste plaats: investeren in de kwaliteit van leraren. Die investering is niet alleen aantrekkelijk vanwege het onmiddellijke rendement, voor huidige lichten leerlingen. Het is ook een impuls voor voortdurende vernieuwing en versterking van de kenniscultuur. De ulo-sector kan en wil daar een wezenlijke bijdrage aan leveren.

3 PROBLEEMSTELLING

Bouwen aan de kenniscultuur is niet mogelijk is zonder goede leraren. Wat de ulo's betreft ligt hier het zwaartepunt van alle discussies rond de kwaliteit van het Nederlandse onderwijs.

Nederland worstelt op dit moment met drie problemen: er zijn te weinig leraren; in sommige sectoren zijn grote zorgen om de kwaliteit van de (instroom van) leraren – we verwijzen naar recente visitaties bij pabo's en tweedegraadsopleidingen; en het animo voor sommige schoolvakken is zo gering dat instituten opleidingen voor die schoolvakken – uit bedrijfsmatig oogpunt – simpelweg niet kunnen handhaven. Dit leidt tot afbraak van kwaliteit en toegankelijkheid, met als gevolg een verdere terugloop van studenten in opleiding tot die schoolvakken.

De afgelopen jaren is met het nodige kunst- en vliegwerk (zij-instromers, herscholing, opscholing, creëren van leergebiedbevoegdheden) de strijd aangeboden met het leraarstekort. Het kwalitatieve probleem dreigt daarbij op de achtergrond te raken – dreigt onopgelost te blijven. Een herbezinning op het leraarschap in het licht van de kenniscultuur is hoogst noodzakelijk.

Het tekort aan leraren in het voortgezet onderwijs lijkt voor het moment even afgewend. Het aantal leraren dat de ulo's jaarlijks afleveren is tijdens de convenantperiode gestegen tot ruim 1100 leraren per jaar. Daarmee dragen zij voor twintig procent bij aan de instroom van nieuwe leraren in het voortgezet onderwijs. Toch zal het aantal opgeleide leraren verder moeten toenemen om te voorzien in het tekort dat ontstaat door de massale uitstroom van leraren die de komende tien jaar met pensioen zullen gaan of vervroegd uittreden.

Vergroting van de instroom is echter niet voldoende. Voorkomen moet worden dat de instromende leraren, door allerlei oorzaken (gebrek aan voortgezette begeleiding en professionalisering, maar ook aantrekkende economie – het effect daarvan voor de in- en uitstroom in het leraarsberoep is genoegzaam bekend) het onderwijs na korte tijd weer verlaten. Kernvragen die de lerarenopleidingen, de opleidingscholen en de afnemende scholen zich moeten stellen zijn:

- Hoe komen we aan meer leraren – in het bijzonder: leraren die leerlingen kunnen laten zien dat kennisontwikkeling spannend en zinvol is?
- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat deze leraren in het onderwijs blijven en dat ze hun vakkennis blijven ontwikkelen?
- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat kennis over leren, onderwijzen en over opleiden doorlopend ontwikkeld kan blijven worden?

4 WAT ULO'S DOEN: DE COMPLETE KENNISCYCLUS

Het gaat goed met de ulo's. De meest recente visitatie, kort voor de invoering van de bachelor-masterstructuur, was positief over zowel opleiding als onderzoek. De doelstellingen van het ulo-convenant dat colleges met de minister afsloten, zijn behaald. In dit hoofdstuk wordt de huidige sterkte van de ulo beschreven; het is vanuit die sterkte dat de ulo's een bijdrage kunnen leveren aan de problematiek rond de opleiding van leraren, in kwantitatieve en kwalitatieve zin. Daarbij wordt ook aandacht geschonken aan enkele specifieke problemen binnen de ulo's die hun verworvenheden onder druk kunnen zetten.

Ulo's zijn zelfstandige beheerseenheden binnen universiteiten, met drie taken: opleiding, onderzoek en ontwikkeling, en nascholing.

Ulo's werken regionaal nauw samen met hbo-instellingen, met name rond de andere route voor de eerstegraads bevoegdheid, de LAV-1-opleidingen, die traditioneel onder het hbo-regime vallen; en rond het samen opleiden met scholen, waarin eerste- en tweedegraadsopleidingen samen optrekken. Daarnaast werken ulo's samen met scholen voor voortgezet onderwijs in de regio, ten behoeve van de opleiding, maar ook in het kader van onderzoek en nascholing. De ulo's voorzien in twee domeinen van onderzoek: onderzoek naar de professionalisering van leraren en lerarenopleiding, en naar effectieve (vak)didactieken. Ulo's dragen landelijk en internationaal bij aan de ontwikkelingen binnen schoolvakken en de opleidingsdidactiek. Binnen de universiteiten zijn er goede verbindingen tussen de ulo, vakfaculteiten en universitaire afdelingen voor opvoedkunde, onderwijskunde en psychologie.

Wat hebben de ulo's tot dusver gedaan? We brengen dit in kaart aan de hand van de drie vragen uit het vorige hoofdstuk. Aansluitend schetsen we de bedrijfsmatige ontwikkeling die de ulo's de afgelopen jaren hebben doorgemaakt.

4.1 Wat doen ulo's om de instroom aan leraren te vergroten?

FLEXIBELE OPLEIDINGSPADEN, ÉÉN COMPETENTIEPROFIEL

De noodzaak tot het opleiden van meer leraren leidde via een convenant tussen minister en universiteiten tot het flexibiliseren van opleidingstrajecten, waaronder het gedeeltelijk indalen van de postdoctorale opleiding in de doctoraalopleiding, en het (in de bètavakken) creëren van afstudeervarianten. Alle ulo's hanteren één competentieprofiel voor een eerstegraads leraar. De beoordeling en in sommige gevallen de *intake* zijn daarop afgestemd. Alle ulo's gaan voort op het pad van opleiden gericht op bekwaamheden, met meer zelfsturing voor studenten, sterkere interactie met het scholenveld, en meer transparante assessmentprocedures met behulp van al dan niet digitale portfolio's.

POST-INITIEEL

De ulo's bieden thans vijf wegen naar de eerstegraads bevoegdheid, elk met twee starts per jaar: in augustus en in januari:

- De postinitiële opleiding (60 ects), volgend op een doctoraalopleiding of op een wovakmaster (de huidige ulo).
- De masteropleiding (60 ects) nadat een vakmaster (60-120 ects) is behaald of al tijdens het behalen van die master. Deze wordt aangeboden in voltijd en deeltijd, zowel duaal als niet-duaal.

- De educatieve master (120 ects) waarin vakopleiding en beroepsopleiding tot op zekere hoogte op elkaar zijn afgestemd. In voltijd en deeltijd, duaal en niet-duaal.
- In samenwerking met het hbo: de LAV-1 opleiding (90 ects), toegankelijk voor tweedegraadsbevoegden in het betreffende schoolvak. Aangeboden in deeltijd.
- Opleidingen voor zij-instromers-in-het-beroep als een contractactiviteit. Het aantal ects is afhankelijk van de uitkomst van het assessment; met de zij-instromers wordt nagegaan of een voltijd- of deeltijdopleiding wenselijk is. Soms ook worden deze opties gecombineerd, bijvoorbeeld door versnellingen binnen het deeltijdtraject.

BACHELORFASE

In de bachelorfase kunnen studenten op twee manieren warmlopen voor een eventueel leraarschap:

- In een minor (30 ects) voor studenten die al tijdens de bachelorfase opteren voor een lerarenopleiding. Die studie kan vervolgd worden met een kopopleiding voor een tweedegraadsbevoegdheid (uitgevoerd door hbo, in samenwerking met een ulo) of met een eerste-graads master. Dat laatste kan zowel parallel aan als na het behalen van de vakmaster.
- Een oriëntatiecursus, als keuzevak (5 tot 10 ects) voor studenten die ervaring op willen doen met educatieve praktijken, zodat zij een welbewuste keuze voor de lerarenopleiding kunnen maken.

4.2 Wat doen ulo's om nieuwe leraren te professionaliseren en ze voor het onderwijs te behouden?

De opleiding is kort. De ulo's slagen erin een goede student binnen een cursusjaar op te leiden tot startbekwaam eerstegraadsleraar, iemand die zich redt en kans zal zien zich verder te bekwamen.

Toch blijft ook talent onbenut. Er moet veel in korte tijd. Veel studenten willen graag veel lessen geven, betaald of onbetaald, om zo in te groeien in de schoolgemeenschap. De student moet dan wel kiezen voor wat op dat moment het meest urgent is: de lespraktijk van de volgende dag. Deze groep studenten leert zich te redden, maar de doorgroeikansen zijn klein, het afbraakrisico is groot.

Steeds meer scholen zien in dat zij nieuwe leraren moeten ondersteunen bij hun professionalisering, zowel op het terrein van onderwijskunde en pedagogiek als dat van de (vak)didactiek. Samenwerking tussen opleidingsinstituut en scholen rond deze thema's komt nu van de grond, in het kader van schoolontwikkeling en innovatie.

Vanaf de start van de ulo's (1988) is veel aandacht uitgegaan naar goede, structurele relaties met opleidingsscholen. Alle ulo's verzorgen nu trajecten waarin de inbreng van scholen groter is dan gemiddeld ('samen opleiden'). De scholen die voor dit opleidingsmodel kiezen zien hun opleidingactiviteiten als een kenmerk van goed personeelsbeleid, zowel voor het zittende personeel, dat nu in een meer structureel verband ook opleidingstaken verricht, als voor het aankomende personeel, want als mede-opleiders hebben scholen een goed zicht op aankomend talent. De samenwerking breidt zich op veel plaatsen uit naar andere taakgebieden: nascholing, advies en onderzoek. Hiermee zijn de ulo's een weg ingeslagen die ook in de wet BiO wordt beschreven. Deze ontwikkeling biedt goede kansen op het ontstaan van regionale educatieve kenniskringen, waarin alle onderdelen van de educatieve kenniscyclus zijn opgenomen.

Naast opleidingsscholen kennen ulo's samenwerking met *in-service*-scholen: scholen die geen structurele contacten hebben met de ulo, maar toevallige, omdat een student de opleiding volgt

in combinatie met een betaalde baan op de school. Ook die scholen moeten worden ondersteund in hun personeelsbeleid; ook die leraren moeten we bereiken om te innoveren, om leren en onderwijzen spannend en betekenisvol te houden. De schoolgerichte nascholing die ulo's en hbo-instellingen vanuit hun nascholingscentra verzorgen, wordt door scholen goed gewaardeerd. Financieel kan zij echter lang niet altijd concurreren met instellingen die door SLOA-gelden worden bekostigd.

Naast beide vormen van schoolgerichte ondersteuning moet aandacht geschonken worden aan de docent als didacticus. Een docent neemt niet alleen deel aan de gemeenschap van leraren aan een school, maar is ook lid van de vakgemeenschap. In hoofdstuk 5 komen we daar op terug.

4.3 Wat doen ulo's om kennis over leren, onderwijzen en opleiden te genereren en verspreiden?

Nu op alle ulo's het onderzoeksdeel goed georganiseerd en geprogrammeerd is², bieden alle ulo's een volledige kenniscyclus, variërend van heel praktijkgerichte vraagstellingen vanuit de samenwerkende scholen, tot fundamenteel NWO-gefinancierd onderwijskundig en vakdidactisch onderzoek. Onderzoeksresultaten vinden hun weg in opleiding en nascholing, terwijl omgekeerd onderzoek ook nadrukkelijker worden geïnspireerd door vragen uit de opleiding en nascholing. De ulo's bieden daarmee een goede basis voor het vestigen van regionale educatieve kenniskringen.

Tegelijkertijd hebben ulo's ervaren dat de dynamiek van de kenniscyclus tussen onderzoek, opleiding, ontwikkeling en nascholing niet vanzelf gestalte krijgt; ze moet worden gestimuleerd, georganiseerd en gefaciliteerd. Landelijke samenwerking tussen ulo's op de taken opleiding, onderzoek, ontwikkeling en nascholing is nu opportuun om zo meer massa te kunnen maken en efficiëntiewinst te boeken. Zo blijft het moeilijk om per afzonderlijke ulo de vakdidactische ontwikkelingsfunctie te realiseren door de schaarse expertise per ulo per schoolvak. De visitatiecommissie heeft in haar rapport al aangegeven dat gezamenlijke inspanningen van de Ulo's rond vakdidactisch materiaal en onderzoek wezenlijk zijn voor de kwaliteit van de opleiding en de verdere professionalisering van de leraar. Interuniversitaire samenwerking (bronnen, handboeken, programma's, onderzoek) ligt in het verschiet.

4.4 Welke bedrijfsmatige ontwikkeling hebben de ulo's de afgelopen jaren doorgemaakt?

Naast een bijdrage van het ministerie van OCenW bekostigen de universiteiten een flink deel van de integrale opleidingskosten per student (inclusief onderzoek, ontwikkeling, ondersteuning). Uit deze substantiële bijdrage blijkt het belang dat universiteiten hechten aan academische gevormde leraren in het voortgezet onderwijs.

De financiële inspanningen van de colleges laten onverlet dat de opleidingskosten sinds het afsluiten van het convenant zijn gestegen, niet alleen door het meervoud aan leertrajecten en startmomenten, maar ook door de intensievere samenwerking met scholen. Bij gelijkblijvende budgetten leidde dat ertoe dat de middelen voor ontwikkelwerk en onderzoek afnamen.

² Het laatste visitatierapport was over de kwaliteit en verspreiding van ulo-onderzoek uitgesproken positief.

5 WAT TE DOEN IN DE PERIODE 2005-2010

5.1 Wat de ulo's kunnen doen

De ulo's willen door samen te werken de educatieve infrastructuur versterken. Die moet op regionaal niveau effect hebben op de kwaliteit van de dienstverlening aan nieuwe en zittende leraren. Gezien de opleidingsdidactische en vakdidactische expertise die de ulo's bundelen, kunnen samenwerkingprojecten een belangrijke bijdrage leveren aan de educatieve kennisbasis. Instrumentele samenwerking met de Digitale Universiteit/Surf en de OU/De Moor Centrum kan de ulo's ondersteunen in dat proces.

De belangrijkste bijdrage die de ulo kan bieden aan de kwaliteit van opleiding van nieuwe leraren en de continue professionalisering van zittende leraren, is het uitbouwen van de huidige regionale samenwerkingsverbanden met scholen en, waar van toepassing, met hbo-instellingen. Dit moet in landelijk uloverband gebeuren. Versterking van de positie van onderzoek en ontwikkeling ten behoeve van opleidingsdidactiek en schoolvakontwikkeling – in onze visie de kern van duurzame kennisontwikkeling - staat daarbij centraal. Deze versterking moet tot stand worden gebracht in samenwerking met de innovatieve opleidingscholen waarmee de ulo's samenwerken. Onderwijsontwikkeling ten aanzien van schoolvakdidactiek en opleidingsdidactiek moet voor een deel plaatsvinden in die scholen, in samenwerking met de opleidingsinstituten. Die scholen, die overigens lang niet allemaal groot van omvang hoeven te zijn, moeten zinderen van vernieuwing. Zij moeten grote groepen leraren-in-opleiding op kunnen nemen; niet om in de eigen behoefte te voorzien, maar in de behoefte van de regio - en daarmee van het Nederlandse onderwijs.

Dat gaat niet vanzelf. De regionale structuren die zich gevormd hebben rond de ulo's verdienen het versterkt te worden, opdat scholen niet alleen mee opleiden, maar ook mee ontwikkelen en onderzoeken, en de kenniscyclus ook binnen dit partnerschap volkomen kan zijn. Dergelijke inspanningen, gestimuleerd door centraal beleid, dienen omgeven te worden door goed onderzoek. De ulo's zijn daarvoor toegerust. Over een landelijk project om dergelijke duurzame samenwerkingsverbanden te scheppen, treedt de ICL graag in overleg met de minister. Wat de ulo's betreft, zijn we de pilotfase voorbij. Met een beperkt aantal innovatieve opleidingsscholen kan een opleidingsstelsel vorm krijgen waarin niet alleen de initiële opleiding, maar ook de ontwikkelingsfunctie en de nascholingsfunctie geborgd kunnen worden.

Om een dergelijke versterking van de regionale verbanden mogelijk te maken, willen de ulo's gezamenlijk optrekken en infrastructurele projecten opzetten waarin zij met elkaar en met scholen gemeenschappelijke instrumenten ontwikkelen. Een deel daarvan kan wellicht bij de Digitale Universiteit/Surf en/ of OU/Ruud de Moorcentrum ondergebracht worden.

Hoe nu deze ambities te realiseren? De ulo's willen zich in de periode 2005-2010 toeleggen op drie grote projecten, die onderling samenhangen en elkaar versterken.

(1) SAMEN OPLEIDEN EN INNOVEREN: BIJDRAGEN AAN PERMANENTE PROFESSIONALISERING

Werkplekleren vereist transformatie van opleidingen. Kenmerk van onze beroepsopleiding is dat het leren op twee plaatsen gebeurt: de leerwerkplek en het opleidingsinstituut. Voor het goed functioneren van een opleiding is interactie tussen de twee (soms meer) opleiders (school-instituut) van de student essentieel. De ulo's hebben tijdens de convenantperiode veel ervaring

opgedaan met zeer uiteenlopende soorten van begeleiding, variërend van veel begeleiding op school en minder vanuit instituut tot weinig begeleiding op school (*in-service*-trajecten) en veel vanuit instituut. Interactie tussen opleiders op school en instituut is uitermate belangrijk om een passende leerweg te creëren met en voor de student, en om de wisselwerking tussen contextrijke opleidingsmomenten en contextabstraherende momenten vorm te geven. De afgelopen jaren zijn binnen alle ulo's verschillende vormen van afstandsleren en -begeleiding ontwikkeld en beproefd om efficiëntiewinst te boeken. Na deze periode van ontwikkelen en evalueren is de tijd aangebroken om initiatieven te bundelen.

Bij het optimaliseren van opleidingsdidactiek valt te denken aan:

- Een digitaal stagevolgsysteem, waarin alle begeleiders, werkzaam op verschillende plaatsen (school, instituut) en studenten de stage-activiteiten van de student kunnen volgen en begeleiden. Koppeling met het digitaal portfolio ligt voor de hand.
- Landelijke, gezamenlijke voorbeelden van kritische interacties in onderwijsleersituaties, opbouw en onderhoud van gezamenlijke database van door studenten gemaakte video's van schoolpraktijken voor verschillende opleidingsfuncties.

Om leren dat binnen de initiële opleiding plaatsvindt een vanzelfsprekend, permanent karakter te geven, is het nodig om nu expertise te bundelen en werk te maken van:

- Het creëren van leergemeenschappen die na de opleiding in stand kunnen blijven en de voortgaande professionalisering van leraren kan ondersteunen.
- Het verder ontwikkelen en benutten van de didactiek en het assessment rond (digitale) portfolio's.
- Vakinhoudelijke (bij)scholing in het kader van bekwaamheden.
- Het opzetten van *communities of practice* voor lio's, ook voor schoolvakken waarin weinig studenten worden opgeleid, opdat deze studenten toch, weliswaar op afstand, met vakgenoten over opleidingspraktijken kunnen communiceren. Studenten worden lid van deze gemeenschap tijdens hun opleiding; na hun opleiding blijft de *community* in principe bestaan, en biedt zo een vraagbaak voor nieuwe professionaliseringsvragen.

(2) EEN ONDERZOEKSMASTER

De ulo's zien in dit alles een belangrijke rol weggelegd voor een vakdidactische onderzoeksmaster, voor alle (clusters) van schoolvakken, waarin alle ulo's en relevante universitaire onderzoekscentra participeren, en met name hoogleraren en universitair hoofddocenten (vak)didactiek en hbo-lectoren met een (vak)didactische opdracht. Het opzetten en onderhouden van een onderzoeksmaster vormt een fundamentele en duurzame bijdrage aan de kwaliteit van de onderwijskundige en vakdidactische infrastructuur. Studenten ontplooiën daarin onderzoeksactiviteiten (waaronder ontwerpgericht onderzoek) in en rond de school en het schoolvak, verwerven noodzakelijke vakinhoudelijke kennis via onderzoeksactiviteiten, lopen stage en verwerven hun lesbevoegdheid.

De onderzoeksmaster is een gezamenlijke onderneming van de Nederlandse ulo's. Het biedt de mogelijkheid dat meer gepromoveerde ulo- en hbo-opleiders dan tot op heden worden betrokken bij onderzoeksactiviteiten. Het onderzoek dat studenten verrichten in deze master draagt bij aan inhoudelijke en didactische ontwikkeling van de schoolvakken en leergebieden. De toename van onderzoeksexpertise vormt een blijvende bijdrage aan de kwaliteit van de schoolvakkunde - en daarmee aan het onderwijs aan leerlingen in voortgezet en primair onderwijs.

Studenten die een bevoegdheid behalen via een onderzoeksmaster kunnen allerlei functies vervullen in de educatieve infrastructuur naast hun leraarschap; ze kunnen ook kiezen voor een

PhD-vervolg. Een opleiding als deze kan alleen in een landelijke opzet gedijen. Ze zal mede tot gevolg hebben dat het vakdidactisch onderzoek landelijk gebundeld wordt.

(3) EEN MASTER IN DE OPLEIDINGSKUNDE

Een tweede kern van onderzoeksactiviteiten binnen de ulo's is de opleidingskunde. Deze internationaal erkende expertise kan goed dienen als bron voor het opzetten en onderhouden van een eenjarige master Opleidingskunde voor Lerarenopleiders. Zo'n landelijk opgezette master, aansluitend op landelijk overeengekomen competenties (Velon-registratie) is een onmisbare schakel in de kwaliteitsketen. Deze master biedt lerarenopleiders-in-opleiding een opleidings- en onderzoekscontext, met differentiatie naar sector (pabo, vo-I, vo-II) en wordt vormgegeven door ulo's (hoogleraren, universitair hoofddocenten) en hbo-instellingen (lectoren met een opleidingskundige opdracht).

5.2 Wat de minister van OCenW kan doen

De minister kan structurele duidelijkheid scheppen in een aantal kwesties waar de ulo's op dit moment last van hebben³ - onder meer door een vermijdbaar verlies aan studenten. Het gaat met name om heldere regelgeving op de volgende gebieden:

- Flexibele bekostiging: de gevraagde flexibilisering past niet bij de plannen om de basisbekostiging (vaste voet) te laten vervallen.
- Studiefinanciering voor de ulo-master; passende wetgeving voor de ulo-master.
- Accreditatie: samenhang creëren tussen Bio-bekwaamheidseisen en opleidingsaccreditaties/CROHO-registraties, ook in samenhang met LAV-1-opleidingen.

Daarnaast kan de minister:

- Het belang erkennen van een voortgezette opleiding/professionalisering van beginnende leraren, en dit zichtbaar maken door er substantiële financiering voor er beschikking te stellen.
- Samenwerking stimuleren tussen ulo's onderling en versterking van de regionale verbanden tussen ulo's, scholen en hbo-instellingen, op het gebied van opleiding, onderzoek en voortgezette opleiding (professionalisering, nascholing).

³ Een recente ICL-analyse van de huidige regelgeving bracht veel onvolkomenheden aan het licht, waarover is gecorrigeerd met het ministerie van OCenW. Vooral de onduidelijkheid over de studiefinanciering van de ulo als master schrikt huidige studenten af.

INFORMATIE:

Radboud Universiteit te Nijmegen	024-3615572	www.ru.nl/ils
Rijksuniversiteit Groningen	050-3637966	www.rug.nl/uocg
Technische Universiteit Delft	015-2785594	www.tulo.tudelft.nl
Technische Universiteit Eindhoven	040-2473095	www.tulo.nl
Universiteit Leiden	071-5274015	www.iclon.leidenuniv.nl
Erasmus Universiteit Rotterdam	(zie Universiteit Leiden)	
Universiteit Twente	053-4893560	www.edte.utwente.nl/elan
Universiteit Utrecht	030-2531714	www.ivlos.uu.nl
Universiteit van Amsterdam	020-5251286	www.ilo.uva.nl
Vrije Universiteit Amsterdam	020-5989222	www.onderwijscentrum.vu.nl
Wageningen Universiteit	0317-484181	www.socialsciences.nl/ecs